

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

**MEZIGENERAČNÍ LITERÁRNÍ PROJEKT PRO KURZ UNIVERZITA
PRO PRARODIČE A VNOUČATA**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Autor práce: Adéla Zelenková

Studijní obor: Pedagogika volného času

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Adéla Zelenková

.....

Poděkování

Mnohokrát děkuji paní doc. PhDr. Heleně Zbudilové, PhD. za trpělivost, cenné rady a odborné vedení bakalářské práce. Velké poděkování patří také mojí rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	1
Vymezení pojmů.....	3
Mezigenerační vztahy	6
2.1 Historie mezigeneračních vztahů a jejich vývoj do současnosti	6
2.2 Důsledky mezigeneračních vztahů	9
1 Klady.....	9
2 Zápory	11
Mezigenerační učení:	13
Historie kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata	14
Projekt	17
Závěr.....	31
Seznam zdrojů.....	34
Přílohy:	36
Anotace.....	38

Úvod

Mezigenerační vztahy jsou neodmyslitelnou součástí života člověka. Můžeme je pozorovat všude tam, kde se spolu lidé z různých generací setkávají, což je téměř ve všech prostředích a těžko najdeme místo, kde tomu tak není. Téma mezigeneračních vztahů se ve společnosti probírá, avšak pořád mu není věnována taková pozornost, která mu náleží. Důležitost a závažnost tématu je bohužel širokou veřejností stále opomíjena a již dnes můžeme pozorovat nežádoucí jevy, které z toho plynou. Takovým negativním důsledkem je například odcizení ve vztahu mezi prarodičem a vnoučetem. Pokud nebude tomuto odcizení věnována pozornost, může se v budoucnu prohloubit natolik, že bude vztah mezi prarodičem a vnoučetem silně ohrožený.

Zásadní motivací pro řešení problematiky mezigeneračních vztahů v této práci je právě jeho důležitost v rámci aktuálních otázek lidského soužití. Práce se snaží se zdůraznit a vyzdvihnout význam těchto mezigeneračních vazeb. Tomuto tématu se věnuje mnoho autorů z pedagogické sféry, z těch starších nutno zmínit uznávané autory Zdeňka Matějčka a Zdeňka Dytrycha. Jejich společná publikace *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata* je užitečným zdrojem pro tuto práci. Současnými autorkami, které se zabývají tématem mezigeneračních vztahů a zejména pak mezigeneračním učením je Milada Rabušicová, Lenka Kamanová a Kateřina Pevná. Publikace *O mezigeneračním učení* a odborné články z časopisu *Studia Paedagogica* od jmenovaných autorek, slouží jako stěžejní zdroj pro tuto práci.

Hlavní cíl této bakalářské práce je vytvořit a realizovat literární projekt pro kurz Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Tento cíl bude naplňován v rámci praktické části. Teoretická část si klade za cíl popsat důvody, proč je potřeba se zabývat tématem mezigeneračních vztahů. Tato část práce se snaží shrnout, proč je důležitá podpora a pěstování mezigeneračních vztahů. Aby bylo možné pochopit aktuální podobu mezigeneračních vztahů, je nezbytné popsat historii rodiny a její vývoj do současnosti. Rodina je totiž prvním místem, kde se člověk s mezigeneračními vztahy setkává. Další část práce se věnuje shrnutí důsledku vyplývajících ze vztahu mezi prarodičem a vnoučetem. Důsledky jsou rozděleny na kladné a na záporné. Součástí tématu mezigeneračních vztahů je i téma mezigeneračního učení, které je stručně vymezeno v další kapitole. S mezigeneračním učením se člověk setkává nejprve v rodině a později v dalších institucích. Takovými institucemi jsou například školka, škola,

družina a mnoho dalších, ve kterých jsou organizovány volnočasové aktivity. Do těchto institucí řadíme i vysoké školy, které nabízejí volnočasové aktivity v rámci celoživotního vzdělávání.

Teoretickou část je uzavřena vymezením stručné historie a popisem obsahu kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata, který je realizován na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Cílem kurzu je především podporovat mezigenerační spolupráci, mezigenerační učení a také vytvářet vhodné podmínky a prostor ke vzájemnému poznávání prarodičů a vnoučat.

V praktické části bude naplňován hlavní cíl bakalářské práce, jímž je vytvořit a realizovat literární projekt pro literární blok kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Praktická část nejprve poskytuje informace o organizační struktuře literárního projektu. Projekt je koncipován tak, že nejprve popisuje obecné informace o organizační struktuře projektu, do nichž patří cíle, rozvíjené kompetence, materiální a personální zajištění. Další část je zaměřená na metody a formy práce, které jsou použity při aktivitách a činnostech. Následuje podrobný rozpis celého programu, který obsahuje informace o jednotlivých aktivitách, do kterých patří organizace, cíle, pomůcky, časová dotace a popis činnosti. Bakalářská práce je zakončena vyhodnocením ověřeného literárního projektu a zhodnocením projektu účastníky a autorem.

Vymezení pojmů

Pro plné pochopení problematiky, kterou se tato bakalářská práce zabývá, je důležité popsat základní pojmy, mezi něž patří volný čas, generace, senior, prarodič.

Volný čas

Knihy „Pedagogika volného času“ nabízí definici volného času: *“Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění“* (PÁVKOVÁ 2001: 15).

Volný čas obvykle zahrnuje zábavu, zájmové činnosti, rekreaci, odpočinek, dobrovolné vzdělávání. Činnosti, které se naopak do volného času nezařazují, jsou pracovní a školní povinnosti, cesty do práce a školy, biologické potřeby (spánek, jídlo, hygiena...) (srov. PÁVKOVÁ 2001: 15). Konkrétnější definici volného času nalezneme u autora Hofbauera. Jeho chápání volného času je pro použití v této práci dostatečně vyčerpávající. Podle Hofbauera je volný čas částí lidského života, která nezahrnuje čas pracovní či školní. Do volného času není zahrnutý čas strávený na cestě z práce (školy) a do práce (školy), čas potřebný k péči o rodinu a domácnost a celkový chod rodiny a také neobsahuje čas, který je zapotřebí k zaopatření biologických potřeb (osobní hygiena, spánek, jídlo). Tento čas se nazývá čas vázaný. Existují také činnosti, které jsou na hranici mezi vázaným časem a tzv. polovolným časem, kdy tyto činnosti jsou sice dobrovolné, ale zároveň z nich má člověk i praktický užitek. Příkladem může být zahradničení a ruční práce (2008: 10-11).

Generace

S pojmem generace se nejčastěji setkáváme v demografickém významu, ale také v každodenní komunikaci. V této práci bude pracováno s pojmem generace z pohledu demografického, v němž je generace vztahována k biologické reprodukci. Doba, která je potřebná k biologické reprodukci, udává rozdíl ve věku mezi generacemi a v našich podmínkách je to kolem dvaceti let. Rozlišujeme generace prarodičů, rodičů a vnoučat (srov. SAK, KOLESÁROVÁ 2012: 35). Konkrétnější definici najdeme v *Sociologickém slovníku*, kde je generace popsána jako *„velká sociálně diferenciovaná skupina osob, které jsou spojeny dobově podmíněným stylem myšlení a jednání a prožívají podstatná období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách“* (VELKÝ, 1996).

Senior

Knih *Sociologie stáří a seniorů* popisuje seniora následovně:

“Seniorem se člověk plynule stává přechodem ze střední generace a statut seniora je neodvolatelný, konec seniora není přechod do další životní fáze, konec seniora je završující fáze životního cyklu” (SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 25).

Na pojem senior lze nahlížet ze dvou hledisek-prvním je hledisko sociologické a druhé je biologické hledisko. Pro tuto práci je vhodnější použití pojmu senior právě z biologického hlediska, protože věk sice není příliš subjektivní ukazatel, ovšem nelze opomenout jeho důležitost. Jak je uvedeno v knize *Sociologie stáří a seniorů*:

“Věk představuje spíše formálně. úředně, časovou tvář identity seniora. Přesto má tento znak velký význam, protože představuje lehce identifikovatelnou stránku identity seniora” (SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 25). Důvodem je, že není reálné zjistit zdravotní stav, sociální role, fyzickou kondici, sociální pole, životní styl a stav mysli jedince, tak rychle jako tomu je u zjišťování údajů o věku. (SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 25) Otázkou je, kdy člověk přechází z výše zmíněné střední generace do další, když ve společnosti nemáme určen nějaký konkrétní věkový údaj, kdy se člověk stane seniorem. Odpovědi na tuto otázku přináší níže popsany reprezentativní výzkum, který nahlíží na seniora z biologického hlediska (srov. SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 25).

V roce 2008 proběhl v rámci projektu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky reprezentativní výzkum s názvem *Názory a postoje české populace k seniorům*. Výzkum se zabýval dvěma otázkami: “S jakým věkem si spojujete seniory? Od kolika let je podle vás člověk seniorem?”. Na tyto otázky odpovídalo 1014 respondentů ze všech krajů České republiky (srov. SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 197). Výsledky výzkumu ukazují, že česká populace nemá jednotný názor na věk začínajícího seniora, ale jsou 3 věková období, které se nejčastěji objevovaly v odpovědích respondentů. 45 % populace odpovědělo, že se člověk stává seniorem v 60. letech a 54 %, že už v tomto věku je člověk seniorem. Další 23% populace shledává hranici začínajícího seniorského věku v 65. letech a 79 % respondentů odpovědělo, že v tomto věku už je člověk senior. A pro 16 % populace se člověk stane seniorem v 70. letech a 97 % lidí odpovědělo, že 70. letého člověka považují za seniora. Z výzkumu tedy vyplývá, že seniorský věk začíná, podle české populace, mezi 60. a 70. rokem života (srov. SAK, KOLESÁROVÁ, 2012: 25).

Pojem senior bývá často spojován, někdy i zaměňován za pojem prarodič, který je charakterizován v následujícím vymezení.

Prarodič

Hassmanová a kol. (2018: 9) zmiňují fakt, že prarodičovství je jev, který je univerzální kulturně i historicky, takže není snadné konkrétně jej vystihnout a definovat. V knize *Prarodiče rodiče a děti* pojímají prarodiče, jako nepostradatelné členy rodiny a prarodičovství je jejich neodmyslitelná role se kterou, se musí ztotožnit (srov. HASMANOVÁ et al. 2018). Jejich prvořadým úkolem je vytvořit bezpečné a citové prostředí pro rozvoj malých dětí v rodině. To není snadný úkol obzvláště v dnešní společnosti, kde jsou rozvody běžnější, než tomu bylo dříve,

navíc do rodin přichází noví partneři rodičů. Prarodiče zůstávají na stejné „pozici“ či roli až do konce svého života (srov. LUSSO 2011: 99-105).

Níže uvedená charakteristika prarodičovství z knihy *Prarodiče v současné české společnosti*, nejlépe koresponduje s použitím pojmu prarodič a prarodičovství v této práci.

“V této knize nahlížíme na prarodičovství jako společenskou roli a formu sociální praxe. Být prarodičem v tomto ohledu není spojeno pouze s narozením vnoučat. Lidé se stávají prarodiči a naplňují svou roli různými způsoby v různé fázi života svých vnoučat a odlišně v závislosti na vlastní životní situaci, možnostech a volbách. Narozením vnoučat tak spíše otevírá možnost být prarodičem. To, jakými prarodiči se pak staneme, se však do výrazné míry odvíjí od daného společenského kontextu, rodinných vztahů a (ne)možností, které máme pro budování vztahu s vnoučaty. Role prarodiče je zároveň úzce svázaná s roli rodiče. Zapojení rodičů do života vnoučat je do výrazné míry ovlivněno vztahy s jejich vlastními dětmi. Je procesem, na které se spolupodílí nejen samotní prarodiče a vnoučata, ale i prostřední generace rodičů“ (HASMANOVA, MARHÁNKOVÁ, ŠTÍPKOVÁ 2018: 9).

Role prarodiče není vrozená, proto se musí postupně budovat a nejde se na ni nějak zvlášť připravit. Každý prarodič má nějaké základy péče o děti a ví, jak se o dítě postarat, ze svého vlastního rodičovství, ale vnouče vyžaduje jiný způsob péče (srov. LUSSO 2011: 8). Rabušicová, Kamanová a Pevná hovoří, o tom, že vztahy mezi prarodiči a vnoučaty, jsou oproti vztahům rodičů a dětí sice pokládány za sekundární, ale sekundární jsou jen z biologického hlediska, protože prarodiče působí jako „spojovatelé rodiny“ (srov. 2011: 146).

Prarodič, by měl disponovat určitými vlastnostmi a těmi jsou především: šetrnost, otevřenost, umění vyjednávat, tolerance a vytříbenost (srov. LUSSO 2011: 8).

Mezigenerační vztahy

Mezigenerační vztahy jsou významnou součástí každodenního života člověka od narození až do smrti. Prvním místem, kde se nově narozený člověk setkává a seznamuje s mezigeneračními vztahy je rodina. Rodina mu poskytne určité „základy“ do života, které budou popsány v další části této práce. Prvními lidmi, se kterými se nově narozený člen společnosti setkává, jsou jeho rodiče a hned druhými jsou prarodiče. Tato bakalářská práce se zabývá problematikou mezigeneračních vztahů a věnuje se zejména vztahu prarodiče a vnoučete, kterému není ve společnosti věnováno tolik pozornosti, kolik mu náleží. Důležitostí tohoto vztahu a jeho pozitivních i negativních dopadech, se budeme zabývat později. Nyní je důležité popsat historii a vývoj rodiny, aby bylo možné pochopit současnou podobu mezigeneračních vztahů.

2.1 Historie mezigeneračních vztahů a jejich vývoj do současnosti

„Rodinný život je v každé lidské generaci poněkud jiný. Je to přirozená vývojová nutnost – a je to tak v pořádku...Jde jen o to, aby se při všem tom pokroku neztrácely hodnoty, které jsou vzácné a důležité“ (MATĚJČEK 1998: 206).

V Čechách převažoval až do konce minulého století model venkovské rodiny, která svůj charakter získala v období roboty v 18. století. Toto období hospodářského utlačování „naučilo českého sedláka hospodařit“, protože rodiny se spojily a společně hospodařily, pracovaly a formovaly si svou kulturu. Všichni členové rodiny museli pracovat v hospodářství, od dětí až po prarodiče. V tradiční rodině předával otec hospodářství svému synovi, který se zděl pro hospodaření nejvhodnější. Ovšem svatba neprobíhala ve stylu, který známe nyní, ale šlo především o věno, které snátek přinášel. Manželství nebylo soukromou věcí páru, ale existenciální a ekonomickou záležitostí celé rodiny a závisela na ní i celá její budoucnost. Syn, který přebral hospodářství, měl povinnost vyplatit sourozence a také obstarat rodičům výměnek. Výměnek byl jasný závazek pro nového hospodáře a znamenal zajištění obydlí, obživy pro odcházející rodiče. Tato „smlouva“ se zprvu sjednávala ústně, a později se uzavírala převážně jen písemně, v každém případě to byl závazek pro nového hospodáře, který ho musel splnit. Závazky, které z této dohody vyplývaly měly váhu dnešních zákonů a přenášeli se z generace na generaci. Otec už ztratil svou vůdčí roli hlavy rodiny a matka už nebyla vládkyní kuchyně a nespravovala spižírnu, dvůr a zahradu (srov. MATĚJČEK, DYTRYCH 1997:27-30).

„V domácnosti sedláka nebo řemeslníka se pro prarodiče vždy našla nějaká lehčí práce, díky níž mohli pociťovat sounáležitost s dětmi a vnoučaty. Nejlépe se asi vedlo svobodným sedlákům, protože ke každému selskému dvoru patřil výměnek, malý příbytek nebo malý dům pro prarodiče. Byli zaopatřeni a mohli z určitého odstupu spoluprožívat život a shon další generace, aniž by nesli celou tíhu odpovědnosti“ (HAUSER-SCHÖNER: 1996).

Přesun na výměnek je přirovnatelný k dnešnímu odchodu do důchodu, což je pro staré lidi velkou životní změnou, na kterou se díky tomu, že předání mělo určitý řád, mohli předem připravit. Velká výhoda výměnku byla v tom, že různé zdravotní a fyzické hendikepy se v rámci rodiny zvládali mnohem lépe. Každodenní péče o prarodiče byla samozřejmá, což je pro starší generaci velká psychická pomoc. A je tímto opustili jejich staré role a nahrazovali je nové a už ne ve funkci autoritativní, ale ve funkci emocionální. Pomáhali mladé rodině především s výchovou dětí, ale také udržovali tradice, ovládali řemeslné a technické dovednosti a v neposlední řadě, byli vzorem životní moudrosti, jak je tomu dodnes. Působili také jako hlavní spojovatelé rodiny. Jejich funkce jako prarodičů byla například oceňovaná úloha vypravěče, historika, všeuměla a mnoho dalších. Ovšem nelze vyzdviňovat jen pozitivní funkce starých rodičů, ale je třeba zmínit i ty méně žádoucí. Jako je tomu i dnes, byli často kritici nových vymožeností a moralisté. Už nemuseli a už ani nemohli vykonávat těžkou fyzickou práci a měli díky tomu čas, který mohl být věnován dětem a které ho potřebovaly. Ze současného hlediska, by se dalo tehdejší výchovné prostředí kritizovat a charakterizovat jako deprivační. Toto období můžeme charakterizovat jako tzv. velkou rodinu, tedy vícegenerační (srov. MATĚJČEK, DYTRYCH 1997: 27-30).

„Brzy nastala další změna, která vyvolala obranný postoj vůči prarodičům: během 19. století nabývalo postupně převahy národní vědomí a do výchovy vtrhl militarismus... Vliv prarodičů, především babiček, byl kritizován. Jednomyslně byl zastáván názor, že babičky děti rozmazlují. Tento předsudek přetrval celé generace a mnohdy ho slyšíme ještě dnes... Od 18. století cestovali do vzdálených světadílů etnografové, kteří přinášeli svědectví o tom, jak trpělivě a mírně zacházejí s dětmi přírodní národy. To nepřímou vedlo k záchraně cti prarodičů. Slova jako trest, poslušnost či rozkaz byla těmto národům naprosto neznámá. Kde byly děti vychovávány sláskou a shovívavostí, hráli prý důležitou roli prarodiče“ (HAUSER-SCHÖNER, SIROVÁTKOVÁ 1996: 15).

S počátkem industrializace v 19. století začalo ustupovat sebezásobování a čím dál více se začalo kupovat hotové zboží, rodiče začali být více pracovně vytížení a kladl se nárok na prarodiče v péči o vnoučata. Z toho vyplývá zajímavý jev, že s odchodem družstevního společenství rodin a počátkem soukromého vlastnictví se více otevřela propast mezi chudými a bohatými, kteří tím pádem začínají mít více moci. Bohatí starci již nejsou svými potomky milováni, ale vzbuzují strach, od mládeže je vštěpováno, že je nutné se těmto „výše“ postaveným lidem podrobit, zatímco chudí starci jsou zanedbáváni. Logicky s tímto přibývá mladých, kteří netrpělivě čekají až starým dojdou síly a odstoupí.

K rozpadům velkých rodin docházelo vlivem industrializace a stěhování mladých lidí z dědin do velkých měst, začali vznikat tzv. rodiny nukleární. Na druhou stranu, není vše jen černobílé, v mnohých případech je obraz rodiny z dřívějších dob zidealizovaný. V knize Babička 21. století, kterou napsal Shirley Lowe si můžeme všimnout, že toto označuje dokonce za mýtus. Názorný příklad je podáván takto:

„Teskně vzdycháme po starých dobrých časech, kdy rodiny žily navzájem v těsné blízkosti a vytvářely funkční rodinnou podpůrnou síť. A dětem stačilo přeběhnout pole a už byly u své milované babičky, která měla vedle lampy stále připravenou pohádkovou knížku“ (LOWE 2008: 22).

Z historických pramenů je ovšem jasné, že ženy se začátkem 19. století dožívali průměrného věku 48 let, tudíž ženě, která je zde zmiňována pravděpodobně nebylo více než 50

let a s největší pravděpodobností si ji můžeme představit jako ženu, která vypadala mnohem starší, než ve skutečnosti byla.

Nejvýznamnější změnu v rámci mezigeneračních vztahů můžeme pozorovat na našem území vlivem modernizace. Do rodiny nepatřili pouze členové rodiny, ale i služebnictvo a čeledín. Vztah s hospodářem byl velmi podobný vztahu mezi otcem a jeho potomky. Hlava rodiny byla autoritou, hospodář měl zodpovědnost za své služebnictvo. V této době byla charakteristická vysoká úmrtnost i porodnost, soužití tří či dokonce více generací bylo velmi výjimečné, převažovaly totiž spíše dvougenerační rodiny.

Modernizace sebou přináší změny, zaměstnanci již nejsou součástí rodiny, mladé rodiny se čím dál více stěhují do měst a tím pádem již přestává fungovat vícegenerační soužití (srov. HORSKÝ, SELIGOVÁ 1997: 21). K církevnímu manželství se přidává i manželství a občanské, manželství se stává otázkou lásky a společných citů, na což se v tradiční společnosti ohled spíše nebral. Do popředí se dostává více emoční stránka, hlava rodiny ztrácí svou autoritu. Přichází zrovnoprávnění pohlaví, stát více přebírá vzdělání, péči o postižené, nemocné a staré. Vlivem vyššího životního standardu se lidé začínají dožívat vyššího věku a vlivem antikoncepce je snížena porodnost. Obrazem typické rodiny se stává rodina se dvěma dětmi, díky občanskému manželství stoupá výše rozvodovosti a sociologové hovoří o krizi rodiny.

S nástupem komunistického režimu přichází tzv. demodernizace, ženy získaly práci na plné úvazky, ovšem péče o rodiny byl jejich druhý plný úvazek. Docházelo k institucionalizaci péče o potomky, kvalita ovšem byla nízká. Na což reagoval psycholog Matějček a upozorňoval na nutnost pevné citové vazby mezi dětmi a rodiči. Podpora mladších generací těmi staršími zajišťovala vyrovnání nedostatků, který s sebou režim přinesl, Matoušek to označuje jako „sendvičovou“ generaci, kde největší tíha padla na střední generaci jak v péči o děti, tak o starší rodiče (srov. MATOUŠEK 2003: 40).

Po roce 1989 nastává snížení míry sňatků, první dítě přichází ve starším věku. Při sčítání lidí a domácností v roce 2001 jsou úplné rodiny pouze v 55% zastoupení (srov. MOŽNÝ 2006: 253-254).

Čím dál více se můžeme setkat s lidmi, kteří žijí v domácnosti sami, ať dobrovolně či díky úmrtí partnera. Je více žen, které se dobrovolně rozhodly nepočít potomky a také stoupá podíl narozených dětí mimo svazek manželský (srov. MOŽNÝ 2006: 255-261).

Vzhledem k tomu, že dnešní prarodiče jsou ve věku 60-70 let a nejsou tak unaveni z práce od brzkého mládí jako předchozí generace, Lowe udává že, tráví se svými vnoučaty rozhodně více času, než bylo zvykem v dřívějších dobách (srov. LOWE, 2008: 22).

Rabušicová, Kamanová a Pevná shrnují současný stav rodinného života následovně:

„Nárůst počtu starších dospělých a nový model rodinném životním cyklu, (..) otevírá prostor pro dlouhodobější vztahy mezi vnoučaty a prarodiči. Většina starších osob jsou prarodiči, takže šance, že dítě bude mít babičku či prababičku (dědečka či pradědečka), a to nejen jednoho, roste. V současnosti tedy přibývá osob, které se na dlouhá léta ocitají v roli prarodičů. Dnešní děti, jak se odhaduje prožijí v roli prarodičů zhruba polovinu svého života“ (2011: 146-147).

Výše zmíněné tvrzení ukazuje, že v budoucnu se ještě zvětší časový úsek lidského života, kdy je člověk prarodičem a proto, je důležité, aby se tímto tématem zabývala nejen vědecká a odborná sféra, ale aby se dostalo do podvědomí všech lidí. Mělo by se o něm více informovat a diskutovat, což může v důsledku pozitivně a preventivně působit, proti negativním jevům, v rámci mezigeneračních vztahů. Jakým je například ageismus. Fenomén ageismu je vymezen v podkapitole následující kapitoly, která já vymezuje důsledky mezigeneračních vztahů (srov. ŽUMAROVÁ, BALOGOVÁ 2009: 67).

2.2 Důsledky mezigeneračních vztahů

„Potěšení, uspokojení a chvíle sdílené radosti jsou silným katalyzátorem mezigeneračních vztahů“ (LUSSO 2011: 17).

1 Klady

Kladnými důsledky v rámci mezigeneračních vztahů a konkrétně ve vztahu prarodič a vnouče, se zabývala Balogová (2010) ve svém empirickém výzkumu. Cílem výše zmíněného výzkumu bylo zjistit míru integrace prarodičů a vnoučat a také zjistit, které hodnoty, témata, tabuizovaná témata, místa (lokality) a odkazy jsou předmětem mezigeneračního poselství mezi prarodiči a vnoučaty. Výzkumu se zúčastnilo 14 prarodičů a 14 vnoučat, ze kterých byli vytvořeny dvojice. Z toho 12 dvojic žije odděleně a 2 dvojice žijí ve společné domácnosti.

Výzkumnou metodou pro tento výzkum byli dotazníky s 20 otázkami, které byly rozdělené do dvou částí, jedna část se zabývala demografickými charakteristikami a druhá část otázek mapovala vztahy. Pro respondenty byly vytvořeny dva druhy dotazníků, jeden druh pro prarodiče a druhý pro vnoučata (srov. ŽUMAROVÁ, BALOGOVÁ 2009: 75-80).

Výsledky tohoto empirického výzkumu ukazují, že:

Prarodiče a vnoučata si navzájem pomáhají při:

- vytváření pozitivního sebeobrazu,
- při vytváření zdravého životního stylu

Integrace jim přináší:

- pozitivní emocionální naladění,
- hrdost na sebe i na rodinu

Výsledky dále ukazují následující:

- mezi předávanými a přijímanými hodnotami nebyly velké rozdíly
- prarodiče mají zájem předávat vnoučatům informace z minulosti a vnoučata tyto informace zajímají a pokládají je za důležité
- prarodiče i vnoučata mají zájem poznat lokalitu, místo, ke kterému má prarodič (vnouče) citovou vazbu
- prarodiče a vnoučata nemají problém hovořit o tabuizovaných tématech (všeobecné i rodinné)
- prarodiče věnují více času a volnosti svým vnoučatům, než věnovali svým dětem a svoje chování v minulosti ospravedlňují nedostatkem času a jinou situací (ŽUMAROVÁ, BALOGOVÁ 2009: 79).

„Vybrané zjištění z výzkumu

Prarodiče

Odevzdávají hodnoty: úctu, skromnost, lásku, víru, spravedlnost, slušnost, čestnost, soudržnost, poctivost, trpělivost, lásku k přírodě, zvířatům, k postiženým lidem, pracovitost...

Přijímají hodnoty: radost ze života, humor, lásku, důvěru, otevřenost, optimismus, úctu, slušnost, čestnost, pozornost, informace o novinkách...

Odevzdávají z minulosti: poslušnost vůči rodičům, životní zkušenosti-opatrnost, úctu k chlebu, práci, zdraví, pohádky, vážit si lidí bez rozdílu, vyvarovat se chybám, důležité informace o rodině,

Místo, lokalitu, kterou by ukázali: svoje rodiště, vesnici, dům, místo, kde rostou hříby, Osvětim, přírodu, kde jsme se poznali s dědou, Vysoké Tatry...

Tabuizovaná témata, o kterých by hovořili: o rodině, o tom, jak se žilo, o příchodu na svět, o rodinné historii, o smyslu života, o křivdách, aby se na ně nezapomnělo...

Na co by nemělo vnouče zapomenout: na prarodiče, na lidskost, že je křesťan, na lásku, na pokoj, na řešení problémů, rodina je základ a smysl života...

Co dávají svým vnoučatům: lásku, víc volnosti, času, zkušenosti, víru...“ (ŽUMAROVÁ, BALOGOVÁ 2009: 78).

Z výše uvedených výsledků empirického výzkumu je zřejmé, že mezigenerační vztahy mezi prarodiči a vnoučaty přináší mnoho pozitiv pro obě strany. Je proto důležité tyto vztahy podporovat a pečovat o ně. Příznačný je v tomto případě názor Žumarové, která se věnuje mezigeneračním vztahům v rodině a jejich sociálním důsledkům. Žumarová zmiňuje, že důležitost prarodičovské role v rodině je opomíjeným tématem. Přitom jsou to právě prarodiče, kteří hned po rodičích, ovlivňují formující osobnost vnoučete. Intenzita ovlivňování se může měnit a zvyšovat. Zvýšení můžeme pozorovat, především pokud začne mít dítě problémy a necítí pozornost ze strany rodičů. Vnoučata potřebují vědět, že se mají komu svěřit a že je tu člověk, který na ně má čas a věnuje jim pozornost, což mohou být právě prarodiče. Prarodiče díky tomu pocítují, že jsou stále užiteční a mají komu pomáhat, což je pro ně důležité, protože pro velkou část seniorů je těžké se vyrovnat s nastávajícími změnami ve stáří (ubývání fyzických sil, odchod do důchodu, slábnoucí paměť, zdravotní potíže, samota, pocit méněcennosti a další) (2009: 82).

Rabušicová, Kamanová a Pevná zmiňují, další kladný a neméně důležitý dopad mezigeneračních vztahů a to, že:

„Řada výzkumů například identifikuje mezigenerační zkušenost, jako potenciální zdroj pro posilování toho, jak starší dospělí vnímají svoji životní pohodu...“ (2010: 127).

Šulová říká, že si: „...vnuci a prarodiče většinou si velmi rozumějí a poskytují si vzájemně naplňování důležitých životních potřeb dané etapy“ (2010: 159).

Pozitivní důsledky v rámci mezigeneračních vztahů jsou tedy naprosto zřejmé, ovšem nelze hovořit jen o kladných dopadech těchto vztahů. V mezigeneračních vztazích se totiž vyskytují i negativní jevy, které budou vymezeny a popsány v následující podkapitole.

2 Zápory

Ve všech druzích vztahů se vyskytují problémy a mezigenerační vztahy nejsou výjimkou. Mohou se objevit konflikty, které nelze ovlivnit, například, že prarodič a vnuče od sebe bydlí daleko a mohou se setkávat jen příležitostně, a to může mít za následek odcizení ve vztahu. Dalším příkladem pro situaci, která může narušovat vztahy mezi prarodiči a vnučaty, je konflikt mezi rodičem a prarodičem. Věra Jirásková uvádí v knize *Mezigenerační porozumění a komunikace*, že mezigenerační konflikty, jsou po manželských problémech celkově na druhé příčce v mezilidských sporech. Dále pak upozorňuje, že mezigenerační konflikty tyto často nepramení z reálného problému, jakým může být například rozdílná povaha, ale hlavními činiteli jsou předpojatost rozdílných generací vůči sobě (srov. JIRÁSKOVÁ et al. 2005: 26).

Senioři odsuzují chování mladých a mají je za „nevychované“, ale kdyby se stejně choval zástupce seniorské generace, hodnocení se náhle změní, nebo nebude vůbec komentováno. Ovšem nejen ze strany starých můžeme slyšet výčitky vůči druhé generaci, i členové mladé generace se ozývají s negativním hodnocením starých. Jirásková zmiňuje, že převážná část mezigeneračních konfliktů pramení z:

„... pokřiveného názoru a předpojatých představ o jiných generacích, a zejména pak z povýšení těchto teorií na jedinou pravdu. To pak člověku brání zjišťovat a pátrat dál-jak by to ve skutečnosti mohlo být. Někdy se setkáme s radikálními prohlášeními, staří jsou špatní, mladí jsou špatní, ale když se onoho hlasatele zeptáme, zda s jinou generací udělal vícekrát špatnou zkušenost, obvykle musí popravdě připustit, že nikoliv. Může se však ohrazovat tím, že to je přece obecně známé a zaštitovat to výčtem negativních příkladů, na které si jen vzpomene“ (JIRÁSKOVÁ et al. 2005: 26).

Z výše zmíněného, vyplývá jeden z důležitých preventivních faktorů, který může předsudky mezi lidmi odbourávat. Pokud totiž nemají ze svého okolí pozitivní příklady interakcí s jinými generacemi, nemohou tato klišé vyvracet. Je především důležité přistupovat k druhé generaci s úctou, respektem a otevřeností. Nezbytné je také udržovat a pěstovat mezigenerační vztahy a projevovat aktivní zájem o to, aby se příslušníci všech generací navzájem poznávali a komunikovali spolu. Pokud se totiž mezi sebou neznají, potom snadněji uvěří obecně známým stereotypům a klišé, které se v běžné řeči tradují

Ageismus

Mezi záporny v mezigeneračních vztazích bezpochyby patří fenomén, který se nazývá ageismus. Ten silně negativně ovlivňuje mezigenerační vztahy.

Jak uvádí autoři knihy *Mezigenerační porozumění a komunikace* slovo ageismus je odvozeno od anglického slova age, které znamená věk a obecně se fenomén ageismu označuje jako „společný předsudek vůči stáří“. Nyní se ageismus chápe jako komplexní fenomén, který se objevuje v teoretické sociální vědě, dále také v politické vědě, sociálně-politické a sociálně-psychologické praxi. Ageismus je fenoménem, který má charakter procesuální, má svou vnitřní a vnější dynamiku. Objevuje se ve dvou rovinách, v rovině individuální a v rovině strukturální. Není snadné přesně vymezit hranice ageismu, protože se projevuje v různých odvětvích a často se neprojevuje zcela zřetelně (srov. JIRÁSKOVÁ et al. 2005: 21). Jirásková shrnuje:

„...podstatou ageismu je nesprávně pochopená kvalitativní nerovnost jednotlivých fází lidského životního cyklu prostřednictvím procesu systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku anebo na základě jejich příslušnosti ke starší generaci“ (JIRÁSKOVÁ et al. 2005: 22).

Palmore (1999) shrnul předsudky, které jsou základem pro ageismus do následujících deseti bodů.

1. Nemoc
2. Impotence
3. Ošklivost
4. Pokles duševních schopností
5. Duševní choroba
6. Zbytečnost
7. Izolace
8. Chudoba
9. Deprese
10. Politická moc

1. Jirásková hovoří o tom, že toto nejsou všechny předsudky zakládající ageismus. Mezi další řadí například sobeckost, sebestřednost, pasivita a mnoho dalších. Tyto rysy se nevztahují k určitému věku, nýbrž ke konkrétnímu jedinci. Jinak řečeno, sobecký a sebestředný může být kdokoliv jakéhokoliv věku. Potenciálním základem mezigeneračního konfliktu, může být představa starého člověka o tom, že už má své odpracováno a má zkušenosti, oproti mladým, kteří nemají žádné. Je logické, že tyto zkušenosti zástupců mladé generace vyvolávají antipatie vůči starým lidem, a do interakcí se staršími už vstupují s odporem. Tento averzní přístup ze strany mladých, má za následek, že se staří mohou cítit nepotřební, neuznaní a posiluje to u nich sebelítost a pocit zavrženíhodnosti. Těmto nepříjemným situacím lze předcházet, nebo je alespoň zmírnit tím, že bude starým lidem věnováno více pozornosti a poslouchaly by se ochotně jejich názory. V neposlední řadě také potřebují staří lidé podporovat v rámci tvůrčí seberealizace (srov. JIRÁSKOVÁ et al. 2005: 23-25).

Mezigenerační učení

Stěžejní vymezení mezigeneračního učení nabízí autor Fischer, který ho vymezuje jako „*postup, který si klade za cíl přivést lidi dohromady cílevědomými, vzájemně prospěšnými aktivitami, které podporují větší porozumění a respekt mezi generacemi, a mohou přispět k budování soudržnosti komunit*“ (2008).

„Aktuálnost tématu mezigeneračního učení je zřejmá už století, avšak v současné době usilovněji hledáme možnosti, jak spojovat již existující mezigenerační vědomostní potenciál...“ (BALOGOVÁ, 2019: 95).

Mezigenerační učení obecně, lze vymezit i pomocí zařazení do běžných kategorií učení. Řadí se do kategorií učení: záměrného, nezáměrného, vědomého, nevědomého, senzomotorického, verbálně kognitivního, sociálního, celoživotního a všeživotního. Mezigenerační učení má svoje odlišnosti od jiných druhů učení. Odlišuje se zejména „*zaměřeností mezigeneračního učení na účastníky učení z různých generací. Mohou to být jak dvě generace jdoucí za sebou, tak generace ob jednu*“ (RABUŠICOVÁ, KAMANOVÁ, PEVNÁ, 2011: 80).

Prvním prostředím, ve kterém se nový jedinec začíná učit, je rodina. Rodinou je myšlena nukleární (rodiče). Rodina učí dítě první a hned po ní přichází na řadu rodina rozšířená, do které, zahrnujeme prarodiče, tety, strýce, bratrance, sestřenice. Jak upozorňuje Šulová (2010: 159) prarodiče jsou hned po rodičích pro dítě vzorem a další rolí k pozorování. Vnoučata pozorují prarodiče a skrze ně poznávají jaké změny doprovázejí proces stárnutí a prarodiče působí také jako vzor, na kterém mohou děti pozorovat životní dráhu jedince (*Tamtéž*).

Učení v rodině probíhá v konkrétních situacích rodinného života. Lze ho pozorovat ve vzájemných interakcích mezi členy rodiny v rámci společných činností, kterých se společně účastní rodina společně“ (RABUŠICOVÁ, KAMANOVÁ, PEVNÁ, 2011: 35). Nelze konkrétně definovat, co si mezi sebou generace předávají, protože obsah a směr mezigeneračního učení je určen tím, jakým životním stylem žije daná rodina a také to jaké má zájmy a záliby (*Tamtéž*: 15). Mezigenerační učení probíhá nejen v rodině, ale všude tam, kde se potkávají generace mezi sebou, což může být například pracovní prostředí, škola atd. Mezigenerační učení probíhá převážně neformálně a informálně (RABUŠICOVÁ, KAMANOVÁ, PEVNÁ, 2011: 80). V článku s názvem „*Mezigenerační učení v rámci programů a kurzů neformálního vzdělávání pro děti, rodiče a prarodiče*“ vymezují jeho autoři neformální mezigenerační učení jako „*společnou účast rodičů (prarodičů) v různých kurzech a programech neformálního vzdělávání, jako jsou např. počítačové kurzy pro seniory vedené žáky základních škol, společné dílny pro rodiče (prarodiče) a děti v oblasti estetických činností...*“ (RABUŠICOVÁ, KLUSÁČKOVÁ, PEVNÁ, K. 2009).

Dále autoři v článku zmiňují i fakt, že nabídka těchto aktivit není příliš rozsáhlá a organizují je především centra volného času, neziskové organizace, komunitní školy a občanská sdružení (*Tamtéž*).

Balogová výstižně shrnuje přínosy mezigeneračního zájmového vzdělávání takto:

„*Zájmové vzdělání (na univerzitě třetího věku) je pro společnost i jednotlivce významné ve všech směrech. Vzdělávání je důležitým faktorem v zaměstnanosti, ale i v sociální integraci*

člověka, aby se nestal izolovaným, osamělým a aby se dokázal přizpůsobovat na společenské změny, které se spojují i s procesem migrace“ (2010, s. 96).

Mezigenerační učení podporují i vysoké školy, kde organizují v rámci celoživotního vzdělávání Univerzitu pro prarodiče a vnoučata. V českém prostředí pořádá takovýto druh programů či kurzů například Univerzita Karlova v Praze, Mendelova v Brně a v Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Tyto programy mají za primární cíl podporovat mezigenerační komunikaci a spolupráci mezi prarodiči vnoučaty. Těmito programy dávají prarodičům a vnoučatům možnost, aby spolu trávili volný čas a u toho se poznávali a vzdělávali. Témata a programy kurzů jsou upravené a přizpůsobené podle potřeb obou generací. O obsahu a stručné historii kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata, který je pořádán na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích, bude pojednávat další kapitola této práce.

Historie kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata

Kurz Univerzita pro prarodiče a vnoučata je od roku 2014 součástí celoživotního vzdělávání realizovaného na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity. Garantkou kurzu je Mgr. Věra Suchomelová Th.D, která je členkou katedry pedagogiky. V rozhovoru v článku pro *Českobudějovický deník* uvádí, že inspirací jí byl obdobný kurz, který existuje na Univerzitě Karlově v Praze, kde projekt funguje již od roku 2004. Cílem Univerzity pro prarodiče a vnoučata je podpora vzájemného dialogu mezi prarodiči a vnoučaty, avšak není zde podmínkou příbuzenský vztah, ale důležité je, aby dvojice účastníků splňovala mezigeneračnost. Personální zajištěním kurzu jsou vyučující z Teologické fakulty, kteří měli zájem se na kurzu podílet (ČESKOBUDĚJOVICKÝ DENÍK, 2015). Na kurz se lze přihlásit pomocí přihlášky a je koncipován na jeden rok a nabízí devět dvouhodinových setkání. Účastníci kurzu se setkávají pravidelně jednou za měsíc (TEOLOGICKÁ FAKULTA, 2021). Obsahem kurzu jsou jednotlivá setkání, která jsou rozdělena do tematických bloků, přičemž samotná témata vychází z profilu Jihočeské Univerzity.

Témata kurzu jsou:

- výtvarné umění
- hudba
- etika
- filosofie
- trénování paměti
- literatura
- dramatická výchova
- sakrální architektura
- zážitková pedagogika

(ČESKOBUDĚJOVICKÝ DENÍK, 2015)

Programová skladba kurzu z minulých let:

2014-2015

- Hrátky s pamětí
- Člověk a příroda-hledání etického vztahu
- Hudbohraní
- Mučedník-blázen nebo hrdina?
- Samson a lev: od příběhu k výtvarné tvorbě
- Jak se bavíme a jak jsme se bavili
- Výlet na Hosín
- Jsou děti šťastnější než staří lidé? Nebo je to naopak?

2015-2016

- Paměť a jak ji cvičit
- Hudbohraní II
- Můžeme se zlepšit v tom, jak dokážeme myslet?
- Stavíme katedrálu: konstrukce gotické katedrály a fenomén světla
- Literární hrátky
- Kroniky vyprávějí – Městská hra

2016-2017

- Úvodní setkání-a něco o paměti
- Sv. Martin-příběh nejen o huse
- Člověk a příroda: etické otázky
- Hudbohraní
- Japonské pohádky
- Zlatovláska by se divila
- Městem jak ho neznáte

2018-2019

- Paměť a jak ji cvičit
- Jak se stát básníkem (dramatická výchova)
- Předvánoční světci (historie)
- Hudbohraní
- Putování do Santiago de Compostela
- Dobro a zlo nejen v pohádkách (etika)
- Zážitek a hra (pedagogika zážitku)
- Jazyky umění: symbol a znak

2019-2020

Tento ročník se vzhledem k pandemii Covid-19 neuskutečnil v celém svém rozsahu.

- Paměť a jak ji cvičit
- Mučedníci a hrdinové
- Literatura není věda!
- Dobro a zlo nejen v pohádkách
- Hudbohraní
- Básníci v nás
- Město jak ho neznáte
- Stavíme gotickou katedrálu
(MACHULOVÁ, 2021)

Realizace kurzu zahrnuje několik forem, a to formu cyklickou, skupinovou a názorně-demonstrační a aplikaci různých metod např. aktivizační, názorně-demonstrační atd. Kurz je zakončen získáním osvědčení podílet (ČESKOBUDĚJOVICKÝ DENÍK, 2015). Zatím poslední kurz Univerzity pro prarodiče a vnoučata se konal v roce 2019, protože další ročník se díky pandemii Covid 19 nemohl uskutečnit. Proběhl, ale pouze jeden blok, a to v rámci literárního tématu a to projekt “Literatura není věda! (Čertovské odpoledne)”, který je zároveň i tématem této bakalářské práce.

Projekt

Hlavním cílem praktické části je vytvoření literárního projektu pro kurz Univerzita pro prarodiče a vnoučata, pořádaný na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity. Projekt literární výchovy je každoroční součástí programu univerzity od vzniku kurzu v roce 2014.

Literární projekt pro Univerzitu pro prarodiče a vnoučata

Název projektu: Literatura není věda!

Čertovské odpoledne

Typ akce: Literární projekt

Cíle projektu:

- Poznat život a dílo Pavla Čecha.
- Rozvoj slovní zásoby a vyjadřovacích schopností.
- Rozvoj obsahové a formální stránky dialogu mezi dětmi, prarodiči a pedagogem.
- Podpora zájmu o literaturu a čtení.
- Porozumění čtenému textu a úkolům s ním souvisejícím.
- Umět porovnávat situace v příběhu s vlastními zkušenostmi.
- Vést děti ke vnímání krásy čteného slova.
- Umět vyjádřit své pocity.
- Rozvoj tvůrčího a kritického myšlení

Kompetence:

- Komunikační
- Kognitivní
- K řešení problému
- Sociální

Cílová skupina: děti ve věku od 6 do 10 let, senioři

Počet účastníků: 6-14 (3-7 dvojic vnouče prarodič)

Personální zajištění: jeden člověk na plánování, propagaci a realizaci projektu, druhý člověk na pomoc s propagací a řešení komunikace s účastníky, kteří se přihlásí do projektu

Místo konání: Teologická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích v místnosti číslo 117.

Termín konání: 13.12.2019 od 17:00

Časová dotace: 2 hodiny

Organizační zabezpečení: pedagog volného času

Materiální zabezpečení: PC, zpětný projektor

Pomůcky a rozpočet: 30x čtvrtka 70,-Kč, barevné papíry 20,- Kč, 25x obálka 20,- Kč, 3x pastelky 100,- Kč, 2x fixy velké 150,-, 30x propiska 120,- Kč, sladkosti 150,- Kč

Program

Praktická část této bakalářské práce bude vypracována ve formě literárního projektu, který bude realizován v rámci kurzu Univerzity pro prarodiče a vnoučata na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Program projektu je vytvořen na základě literárního díla a tím je kniha spisovatele a ilustrátora Pavla Čecha O čertovi. Tvorbu Pavla Čecha jsem si vybrala, protože se mi líbí jeho styl psaní, ale uchvátily mě zejména jeho ilustrace. Projekt obsahuje různorodé aktivity, aby byl pro účastníky přínosný, kreativní a zábavný. V projektu jsou jak aktivity na rozvoj kritického myšlení, výtvarné aktivity na rozvoj kreativity a jemné motoriky, tak je jeho součástí i pohybová aktivita na rozvoj hrubé motoriky. Hlavním cílem projektu je naplánovat literární projekt pro kurz Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Jelikož jsem chtěla projekt i realizovat, využila jsem možnosti připravit se projekt na fakultě, na které studuji a tou je Teologická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích, kde se organizuje v rámci celoživotního vzdělávání Univerzita pro prarodiče a vnoučata.

Projekt je vytvořený tak, aby mohl sloužit jako inspirace pro jiné pedagogy volného času.

Struktura programu

- 1) Představení autora a knihy
- 2) Vyprávění příběhu
- 3) Výtvarná aktivita-malování
- 4) Výstava, bodování obrázků a vyhlášení nejlepších obrázků

Hygienická přestávka

- 5) Pohybová hra poskládej obrázek
- 7) Připomenutí mikulášské tradice
- 8) Diskuse na téma: Co je dobrý skutek?
- 9) Kreativní aktivita: vzkaz do pekla.

Metody a formy práce

V této části budou vypsány a stručně popsány metody a formy práce, které budu používat u konkrétních aktivit projektu. Metody jsou vybrány ve snaze vyvážit jak dětskou potřebu pohybu, tak seniorské potřeby, které mohou zahrnovat i sníženou schopnost pohybu a složitost úkolů tak, aby je zvládli děti a nebyli tak snadné a „dětské“ pro dospělé účastníky. Zároveň je zahrnuta týmová spolupráce, jejímž cílem je vytvořit možnost a prostor pro vzájemné poznávání a komunikaci.

V projektu jsou zahrnuty metody na rozvíjení jemné i hrubé motoriky, nachází se zde jak aktivity klidové, tím je myšleno aktivity, které probíhají u stolu jako kreslení, tak i pohybové, takovou aktivitou v projektu je například hledání obálek na školní chodbě.

Předčítání

Předčítání je nejpoužívanější metoda práce s dětskou literaturou. Předčítání má svá pravidla, člověk, který předčítá musí číst srozumitelně, kultivovaně, výrazně a musí si dát pozor na rychlost čtení (MÍČKOVÁ, 2019: 11). Je také důležité, aby předčítající už znal daný příběh a předem si ho přečetl, orientoval se v něm a mohl u samotného předčítání intonovat hlasem a měnit dynamiku hlasu, podle situace odehrávající se v příběhu.

Práce ve dvojicích

Tato forma práce je zaměřena na vzájemnou spolupráci mezi účastníky. Ti pracují ve dvojicích na zadaném úkolu. Konkrétně u tohoto projektu jde o spolupráci dvojice prarodiče a vnučete, která má za úkol je společně přemýšlet o pokračování příběhu.

Práce s otevřeným koncem příběhu

Metoda práce s otevřeným koncem příběhu spočívá v tom, že při předčítání, se čtení zastaví na určitém místě, které musí být v textu zřetelně označené. Zmíněné místo v textu je vybrané zcela záměrně, protože se vyskytuje v části příběhu, mezi zápletkou a jejím rozuzlením. Po zastavení čtení, budou mít účastníci za úkol se zamyslet nad tím, jak příběh pokračuje dál.

Vyprávění

Vyprávění bude spočívat v tom, že budu vyprávět krátký příběh o sv. Mikuláši pro připomenutí proč a jak se svátek sv. Mikuláše slaví.

Popis

Bude popisován autor díla O Čertovi Pavel Čech. Bude popsán jeho životopis, dílo o Čertovi, jeho další díla a ocenění, která Pavel Čech obdržel za svou tvorbu.

Výtvarná technika

Metoda výtvarné techniky je použita u dvou aktivit. První je malování Florimóna a druhou vzkaz do pekla. U těchto aktivit mají účastníci na výběr, zda budou malovat pastelkami, voskovkami, nebo fixami, nebo může zvolit i kombinaci pomůcek. Je zadán motiv, ale techniku, styl a pomůcky si mohou účastníci libovolně vybrat.

Týmová spolupráce

Metoda je použita u aktivity „Poskládej obrázek“. Týmy budou tvořeny dvojicemi prarodiče a vnoučete. Část týmu (děti) má za úkol hledat skryté obálky na školní chodbě a druhá část týmu (senioři) čekají ve třídě, až jim děti donesou obálku, kterou musí rozbalit a vyndat z ní obrázek. Úkolem dospělých je složit celý obrázek. U této formy práce jde především o podporu komunikace a motivace k vzájemné spolupráci v týmu.

Kladení otázek

Pedagog pokládá účastníkům různé otázky, na něž budou odpovídat. Kladení otázek bude použito u aktivity, kde se připomíná svátek svatého Mikuláše a při diskuzi.

Diskuze

Čapek popisuje metodu diskuze takto:

„Diskuze je totiž hlavně výměna názorů a měla by probíhat mezi žáky, a ne pouze směrem k učiteli (ať již jako důsledek jeho vyvolávání nebo snahou se mu odpovědí zalíbit). Pokud je správně vedena, podporuje nonkonformní a kreativní myšlení, posiluje komunikační dovednosti, zvyšuje participaci a aktivitu žáků, zlepšuje klima ve třídě“ (ČAPEK, 2015: 280).

Metoda práce probíhá tak, že pedagog určí a představí pravidla diskuze (např. vždy mluví jen ten, který je vyvolán), následně sdělí otázku, o které se bude společně diskutovat, nebo se zeptá účastníků diskuze o které otázce chtějí diskutovat. Když je otázka pro diskuzi určena, měla by být poznamenána na tabuli, aby si mohli zúčastnění přečíst její celé znění kdykoliv v průběhu diskuze. Pedagog by měl diskuzi nenásilně řídit, respektive kontrolovat průběh diskuze a sledovat, zda mají všichni členové diskuze prostor se vyjádřit, jestli se neubírá diskuze špatným směrem v tom smyslu, že neodbočuje od původní otázky apod.

Brainstorming

Brainstorming je výuková metoda, jejímž účelem je vyřešit zadaný problém, hledáním co největšího množství nápadů, jak problém vyřešit. Brainstorming může probíhat ve dvou a více lidech. Podporuje kreativitu a posiluje kompetence k řešení problému. Brainstorming může v praxi probíhat například tak, že učitel určí téma brainstormingu a žáci říkají nápady, které je na dané téma napadají a každý nápad se zapisuje na tabuli a po vyčerpání a zapsání všech nápadů se hodnotí (ČAPEK, 2015: 40).

Rozpis programu:

1) Představení autora a knihy

Organizace: ve třídě

Cíl aktivity: účastníci se seznámí s autorem knihy Pavlem Čechem a knihou o Čertovi.

Pomůcky: zkrácený příběh O čertovi

Časová dotace: 5 minut

Až se sejdou všichni účastníci projektu a budou usazeni v lavicích tak je přivítám, představím se, představím literární projekt, jeho téma, autora kniha Pavla Čecha a knihu O čertovi.

Text o Pavlu Čechovi:

Pavel Čech se narodil roku 1968 v Brně. Vyučil se zámečníkem a po škole pět let opravoval stroje. Potom pracoval 15 let jako hasič a v roce 2004 se stal výtvarníkem na „volné noze“. Má rád zarostlé zahrady, pohled na hvězdné nebe, motýly a brouky, lidi s dobrým srdcem, vůni lesních jablek a borového lesa, toulání, oprýskané zdi, indiány, Rychlé šípy, písničku Andělská od Zuzany Navarové, pouštění draka, zrezavělé klíče, stará kina, čistou vodu, tajemství. A o tom, co má rád tak buď píše, nebo to maluje.

Knihy o Čertovi, která nás bude provázet dnešním projektem, je Čechovou první knihou, která vyšla v roce 2001. Pavel Čech dostal za své dílo několik ocenění například za knihu Tajemství ostrova za prkennou ohradou byl oceněn cenou Muriel za nejlepší komiksovou knihu roku 2009. Za zmínku určitě stojí i další jeho knihy, například O klíči, O malíři, O zahradě, které mohou vřele doporučit (ČECH, 2021).

2) Příběh

Organizace: ve třídě

Cíl aktivity: účastníci se seznámí s příběhem O Čertovi

Použité metody: Předčítání, práce ve dvojicích, vymýšlení pokračování příběhu (otevřený konec)

Pomůcky: příběh, interaktivní tabule, PC, nafocené snímky z knihy k promítání

Časová dotace: 15 minut

Budu vyprávět příběh o čertovi Florimónovi, který budu předčítat a promítat k tomu na tabuli vybrané ilustrace z knihy. Při čtení se budu snažit číst tak, aby projev nepůsobil jednotvárně, budu měnit tón hlasu, intenzitu hlasu, pokud půjde v příběhu o nějaký dramatický a napínavý okamžik. Čtení zastavím na straně čtyřicet čtyři a zeptám se účastníků, jak by příběh mohl podle nich pokračovat. Tento moment, kdy zastavuji příběh jsem si vybrala proto, že zde je více možných variant, nad kterými se dá uvažovat a je zde prostor pro fantazii a kreativní myšlení.

Účastníci budou společně ve dvojicích (dítě se seniorem) přemýšlet o tom, jak příběh pokračuje, budou mít 5 minut na rozmyšlenou a poté je budu postupně vyzývat, aby nahlas řekli, jak si myslí, že příběh pokračuje dál. Po tom, co všichni řeknou své nápady, budu pokračovat ve čtení.

Příběh o čertovi

Kousek za městem roste nejstarší strom na světě a lidé se mu už od pradávna vyhýbají a ptáci na něm nesedávají. A nemůžeme se tomu divit... Pod tím stromem je totiž peklo, a to peklo se všim všudy. A jak už, to tak v pekle bývá, bydlí v něm čerti.

Jednoho dne v pekle dostal jeden z nejmladších a nejneposednějších čertů Florimón od Lucifera úkol. Jeho úkolem je škodit lidem, a to hlavně kominíkům, na které mělo Peklo už dlouho spadeno.

To se ví, Florimónovi se nechtělo na zem z vyhřátého pekla, ale co měl dělat, úkol splnit musel.

Florimón si sebou nesl uzlíček a v tom uzlíčku měl jen pár věcí. Měl tam škodící nůžky k přestřihování šňůrek a různých provázků, škodící trumpetku, s jejíž pomocí může v komínech vyloudit náramně podivné a hrůzostrašné zvuky, balíček pekelných karet, a nakonec čarovné zrcátko, které umí splnit jedno jediné ale za to jakékoliv přání.

Říká se sice „Lenost je ďáblova poduška“, ale čert Florimón vůbec nelenil a každý den vymýšlel naschvály, zlomyslnosti a tropil neplechu, kde se jen dalo.

S oblibou zacpával okapy a o troubení a foukání sazí do komína ani nemluvě. Nejráději ze všeho měl Florimón rád, když schovával kominíkům štětky a několikrát v noci dokonce vylezl na kostelní věž a přetočil ručičky hodin, takže další den celé město zaspalo. To se pak Florimón za komínem smál, až se za rohy popadal.

A tak šel den za dnem a přicházelo léto... Florimón lehával na rozpálených střeších a vzpomínal na Peklo. Vzpomínal na peklo... Hlavně na své pekelné kamarády, kteří šli svými krásně hroznými vlastnostmi všem příkladem.

Než přišlo léto, náš čert už znal všechny kominíky v okolí. Našel někde kus křídý a za několik dnů byli všichni kominíci namalovaní na zídkách a komínech. Jednomu udělal uši jako slon, druhému nos jako okurku a na obrázek šilhajícího kominíka Antonína s dlouhatánskými vousy byl obzvlášť pyšný.

Kominíci ale netušili, kdo je takhle kreslí, kdo jim poslední dobou schovává náčiní a v komínech tahá za štětky. Ale na to, aby se začali podezřívat mezi sebou, to byli samí rozumní chlapíci.

Vidíte! Málem bychom zapomněli, nebyli to jen samí rozumní chlapíci, tedy rozumní byli, to sice ano, ale byla mezi nimi i jedna kominice a jmenovala se Tradamila.

Bydlela na ploché stříšce jednoho z nejvyšších domů, kde stál její domeček s malou zahrádkou. Lávka, která spojovala domek s ostatními střechami byla tak úzká, že jí dokázal přejít jen velmi šikovný kominík.

Tradamila byla krásná dívka, ale když si každé ráno oblékla černé kominické šaty a vlasy svázala pod bílou čepici od sazí, byla od ostatních kominíků k nerozeznání. Nikdo nevěděl, proč bydlí právě tady, tak daleko od ostatních lidí. Možná to bylo proto, že byla němá.

Bylo to v pátek nebo o nějaký ten týden později, když začalo vzduchem poletovat žluté listí a začal podzim. Florimón byl stále mrzutější. Hrát pekelné karty sám se sebou už ho netěšilo a

škodit kominíkům taky ztratilo své kouzlo. Sledoval, jak děti za městem pouští draky a dokonce v komínech poslouchal, co si lidé doma povídají. Byly to věci, jaké předtím v Pekle nikdy neslyšel. Slýchával hašteření dětí, šťastný smích, povídání o lidských starostech i radostech a jednou večer dokonce vyslechnul i pohádku na dobrou noc.

Jak to bývá, podzimní dny odlétly jako kouř z komínů a po nich přišla zima. Už předtím Florimón viděl sníh v pekelném dalekohledu, ale až teď poznal, že jeho vločky studí a že jejich chlad dokáže zalézt i za jeho dlouhé nehty, které si ještě nikdy nestříhal. Mrazivý vítr se točil po střeších v závoji ledových vloček, zpíval a kvílel v komínech tak strašidelně, že se bál i Florimón se svou trumpetkou. Už neměl ani pomyslení na nějaké pokoušení lidí. Seděl mezi komíny, třásl se od hlavy až po kopýtko a bručel si pro sebe, jak je ten svět hrozný a zlý.

Až jednou přišla noc, kdy hvězdy na obloze zářily snad ještě víc než kdy jindy. Z komínů se ozývalo zvonění zvonečku, cinkot rolniček, výkřiky radosti a vonělo to z nich tak krásně, že to nebohý Florimón ani nemohl vydržet.

Tušil, že jsou to Vánoce, ten zvláštní čas, kdy se v Pekle u dalekohledu nudívali, protože všichni lidé na sebe bývali hodní. A nemýlil se, byl to Štědrý den.

Florimón už byl celý zmrzlý a brodil se závějemi a snažil se trochu zahřát. Cítil, jak mu nohy omrzly ledem, třásla s ním horečka a zuby drkotaly zimou. Přelézal komíny i stříšky, slézal a zase vylézal po žebřících kominických lávek, až najednou stál před úzkou lávkou.

Za ní do tmy zářilo okno malého domečku s komínem, ze kterého k němu zavoněla nádherná vůně. Jako všichni čerti byl i Florimón opatrný a lávka pokrytá ledovými rampouchy se mu vůbec nelíbila. Přes záda mu přeběhl mráz, ale tentokrát za to nemohla zima ani studený vítr. Byl to strach z pohledu do propasti pod ním.

Avšak do tmy zářící okénko jako by ho neodolatelně přitahovalo. Snad vůně, linoucí se z komína, přinutila Florimóna zapomenout na strach a vkročit na lávku.

Krůček po krůčku se sunul do bezpečí malé plošinky, na které domeček stál. Když na ni po chvíli došlápl a pod kopýtkem ucítil pevnou zem, zhluboka si oddechl. Připlížil se k okénku a přes sklo, na kterém mráz vyčaroval ledové květy, nakoukl dovnitř.

Tradamila zdobila stromeček a z plotny voněl štědrovečerní kapr. Bylo tam čisto, na prostřeném stole svítily svíčky a v kamnech plápolal oheň. Na krátkou chvíli zapomněl Florimón na zimu i na horečku, která se o něj přetahovala se zimnicí. Už ani nevěděl, jestli mu je zima nebo teplo, sníh jako by začal hřát a Florimón začal usínat a jak mu hlava klesala, níž a níž, ťukl jedním růžkem do okna. Hned se probudil a dal se na útěk, aby nebyl prozrazen, ale už bylo pozdě.

Za zády uslyšel, jak dvířka domu zaskřípala. To ostatní se událo v jedné krátké chvíli. Kopýtko na lávce uklouzlo a on cítil, jak padá dolů, dolů někam do tmavého a hlubokého prostoru mezi domy. Jen šťastnou náhodou se jednou rukou zachytil lávky. Vyděšený se houpal nad propastí, ale vytáhnout se nedokázal. Prsty mu začaly na zledovatělé lávce klouzat a on cítil, že ho opouštějí síly. Bylo to opravdu v poslední chvíli, když se před Florimónem objevil náhle malý žebřík. Florimón se ho rychle chytil a napůl mrtvý vylezl po jeho příčkách nahoru. Svalil se do sněhu a celý svět mu zahalila černá neproniknutelná tma.

Probudil se do oslnivého bíla, a nejdříve se lekl, že leží v hromadě sněhu. Ale potom poznal, že je to veliká peřina. Nevěděl, že ho do postele uložila Tradamila a pomalu si vzpomínal, co se vlastně stalo.

Za chvíli Tradamila vešla do pokoje a viděla, že čert, kterého dva dny léčila medovým čajem je vzhůru, nalila mu rybí polévku a usmála se na něj. Byl to ale jiný úsměv, než Florimón znal, nebyl zlostný, poťouchlý ani škodolibý.

A když snědl polévku, dostal ještě kapra a několik kousků cukroví. Bylo to mnohem lepší než polévka ze sazí a chleba s uhlím, které jedí v Pekle.

Když se Tradamila nedívala, nacpal si Florimón cukroví do kapsy a ukryl se zase pod peřinu. A za pár dní Tradamila odstrojila stromeček a Florimón už byl jako rybička. Přestal se před Tradamilou schovávat a vyhlížel jí z domečku a těšil se co uvaří. Pomáhal dokonce štípat dřevo a zatápěl v kamnech-to mu šlo náramně dobře-stačilo jen plivnout do kamen a bylo to. Florimón byl rád, že už nemrzne venku za komínem a taky byl rád, že není sám.

Jednou večer, vyprávěl Tradamile o pekle a o čertech, a i když ona mluvit nemohla, usmála se na něj a hned mu v srdci zaplátl plamínek. A tu noc spolu poprvé koukali na hvězdy, mlčeli, a přesto si povídali.

Tradamila věděla kdo může za všechny ty lumpačiny, kterými zlobil kominíky, ale taky věděla, že i v tom nejšpatnějším člověku pod sluncem se skrývá alespoň zrníčko dobra a že nikdo není jenom špatný. A proto, že věděla, že všechno zlé se dá napravit, přinesla jednou domů podivný balíček. Florimón se hned začal zajímat, co že v tom balíčku je. Ještě nikdy dárek nedostal a byl tak nervózní, že nemohl uzlík na stuze ani rozvázat.

Jaké to ale bylo překvapení, když v balíčku objevil pravé kominické šaty. A padly mu jako ulité, jen ten ocas a rohy mu trošku překáželi. Druhý den už lezli na komíny spolu a Tradamila ho učila, jak být dobrým kominíkem.

Zanedlouho už všechno uměl, jakpak by ne, když se nebál ohně a začouzené komíny plné prachu a sazí mu připomínali peklo. A troufal si i na ty nejvyšší komíny, na které se odvážil jen málokterý kominík.

Jednoho dne se začal sníh ztrácet a přišlo jaro. Ptáci zpívali, mouchy bzučely a střechy se opět začervenaly. Ale i Florimón jako by se proměnil, těžko už byste v něm našli toho dřívějšího věčně zamračeného čerta.

V nových šatech, na které byl tolik pyšný procházel se mezi komíny. Na tváři mu zářil úsměv, vesele si pískal a myslel na Tradamilu. V den, kdy roztál poslední sníh našel ke své radosti svou křidu a pokreslil všechny zídky, které potkal.

Dnes už si asi nikdo nevzpomene, kdo se jako první při pohledu na kominíka chytil za knoflík, jistě ale je, že od té doby nosí kominíci lidem štěstí.

Florimón ani nevěděl, že i on sám přinesl štěstí, lidem, kteří ho viděli na střeše. A právě to, způsobilo, že se Florimónovi začaly zmenšovat rohy, kopýtko se zdálo být menší a ocas už skoro nebyl vidět. Říká se, že když čert udělá dobrý skutek, změní se na obyčejného člověka, přinášel lidem štěstí, a proto i on přestával být čertem.

Měl možnost se proměnit do staré čertovské podoby, díky kouzelnému zrcátku, které dokáže splnit jakékoliv přání. Ale on už se nechtěl vrátit do pekla ani lidem škodit. A taky mu bez rohů seděla lépe kominická čepice a bez kopýtka se po střeších líp lezlo. A protože kdo štěstí dává, má ho i sám, Florimón byl šťastný.

Vzal čarovné zrcátko, vyhodil jej nad hlavu a bez přemýšlení vyslovil své přání.

(Adaptace originálu viz. Pavel Čech O čertovi, adaptovala: Adéla Zelenková).

ZASTAVENÍ PŘEDČÍTÁNÍ

Následuje úkol, který probíhá tak, že účastníci budou ve dvojicích přemýšlet, jak pokračuje příběh dál.

Ten večer zase seděli na komíně a drželi se za ruce a celý svět byl hluboko pod nimi. „*Podívej vyšla nám hvězda*“ řekla Tradamila a ukázala na tu, která se jako první objevila na tmavomodré obloze.

3) Malování čerta Florimóna

Organizace: v prostoru třídy

Cíl aktivity: prohloubit tvořivé myšlení, využít fantazii při výtvarném ztvárnění, rozvoj komunikativních dovedností

Pomůcky: papíry, pastelky, fixy

Časová dotace: 15 minut

Účastníci budou mít za úkol namalovat na papír připravenými fixami a pastelkami čerta Florimóna. Děti budou malovat čerta před jeho proměnou a dospělí účastníci budou malovat čerta po jeho proměně v kominíka.

4) Výstava a bodování obrázků

Cíl aktivity: rozvoj komunikativních dovedností

Organizace: ve třídě

Pomůcky: různě barevné knoflíky vyrobené z papíru, balíčky s odměnami

Časová dotace: 5 minut

Vystavíme si hotové obrázky na lavici tak, aby na jedné lavici byli obrázky Florimóna když byl ještě čertem a na druhé lavici, když už byl kominíkem. Každý z účastníků stručně popíše, na jaké prvky se u malování zaměřoval. Rozdám každému tři hlasovací lístky, a to v podobě papírových knoflíků, kterými bude hlasovat pro obrázek, který se mu nejvíc líbí. Po sečtení hlasů vyhlásím, kdo z účastníků se umístil na čtvrtém místě, dále pak kdo se umístil na třetím, druhém a prvním místě. Každý z účastníků bude obdarován sladkou odměnou v podobě malých balíčků se sladkostmi.

Hygienická přestávka 15 minut

5) Poskládej obrázek

Organizace: školní chodba

Cíl aktivity Posílit kreativitu, fantazii, soutěživost, rozvoj jemné motoriky, týmová spolupráce, rozvoj komunikace

Použité metody: Hon na odpověď

Pomůcky: obálky, vtištěný a nastříhaný obrázek (viz. příloha I. a II.), dvě razítka s odlišnými obrázky

Časová dotace: 10 minut

Před tím, než začne projekt je potřeba schovat připravené obálky na různých místech na školní chodbě. Budou dva druhy obálek, jeden druh bude označen symbolem peříčka a bude v nich nastříhaný jeden obrázek a druhý druh bude se symbolem hvězdičky, ve kterých bude druhý nastříhaný obrázek. Účastníci budou rozděleni na dva týmy a jeden tým bude hledat obálky s označením hvězdy a druhý tým obálky s obrázkem peříčka. Děti budou mít za úkol najít všechny schované obálky s jejich obrázkem a donést je do třídy. Pravidlo této aktivity je, že dětský účastník může mít v ruce jen jednu nalezenou obálku, tu musí nejprve odnést do třídy ke svému týmu a až poté jít hledat další obálku. Dospělí budou mít za úkol poskládat obrázek dohromady.

6) Připomenutí mikulášské tradice

Organizace: ve třídě

Cíl aktivity: vyprávění, kladení otázek, výklad, diskuse, propojení textu s vlastními zkušenostmi a rozvoj slovní zásoby

Časová dotace: 10 minut

Budeme si společně povídat o tom, proč slavíme svátek svatého Mikuláše, připomeneme si tradice, které se na tento svátek dodržují v České republice a pro zajímavost řeknu účastníkům

tradicí, která se dodržuje v Německu, kde si děti musí pečlivě vyčistit boty a dát je večer před domovní dveře a pokud jsou boty pečlivě vyčištěné, Mikuláš jim do nich naděluje nadílku.

Pomocný příběh: Svatý Mikuláš žil před více než pěti sty lety v Malé Asii v dnešním Turecku. Nejprve byl křesťanským knězem a později se stal biskupem. Cestoval po celé zemi a pomáhal lidem, ale hlavně pomáhal dětem, které to potřebovaly.

V České republice svátek svatého Mikuláše slavíme v noci z 5. na 6. prosince. Slavíme ho tak, že k nám chodí svatý Mikuláš společně s andělem a čertem a rozdávají dětem, které byly celý rok hodné sladkosti a těm zlobivým uhlí a brambory. Když přijde Mikuláš, čert a anděl tak jim říkáme básničky nebo říkanky.

Pomocná otázka: Jaké tradice dodržujete u vás v rodině vy?

7) Diskuse

Organizace: ve třídě

Cíl: rozvoj řečových kompetencí a kompetencí k řešení problému, rozvoj tvořivého a kritického myšlení a paměti

Použité metody: diskuse, brainstorming

Pomůcky: tabule, fixy

Časová dotace: 20 minut

Téma diskuse: Co jsou dobré skutky a proč je dělat?

Tato aktivita začne brainstormingem a zeptám se účastníků na otázku „Co je dobrý skutek?“. Budu účastníky postupně vyvolávat a odpovědi zapíši na tabuli. Poté budeme společně diskutovat o tom, proč je dobré dělat dobré skutky. Dalším úkolem této aktivity bude, aby každý napsal na papír dva jakékoliv dobré skutky, které udělal a dva dobré skutky kterými mu někdo pomohl, nebo ho potěšili a poté si je přečteme společně přečteme.

8) Vzkaz do pekla

Organizace: ve třídě

Cíl: rozvoj jemné motoriky rozvoj tvůrčího a kritického myšlení

Pomůcky: papíry ve formátu záložky do knihy opálené ohněm, pastelky, fixy, propisky

Časová dotace: 15 minut

Účastníci si budou moct vybrat, zda budou psát nebo malovat a na předem připravený kus papíru, který bude mít tvar záložky do knihy, vzkaz do pekla, pro čerty, aby je přesvědčil a motivoval k tomu, aby dělali dobré skutky, nebo mohou navrhnout nějaký dobrý skutek, který

by mohli čerti udělat, aby se mohli proměnit z čerta na člověka. Hotové výtvary si účastníci nechají, jako vzpomínku na projekt a jako připomínku důležitosti dobrých skutků.

9) Zhodnocení projektu účastníky

Časová dotace: 10 minut

Na konec přečtu dětem seznam aktivit, pro připomenutí a řeknu co jednotlivé aktivity obnášely. Poprosím účastníky o zpětnou vazbu slovní formou, a to jak aktivit, tak i celkové zhodnocení projektu. Bude následovat poděkování účastníkům, za jejich účast a za pozornost, rozloučím se a akce se ukončí, poté mohou účastníci odcházet.

Vlastní zhodnocení akce:

Mým hlavním cílem bylo připravit literární projekt, který se vydařilo jak, naplánovat, tak i zrealizovat. Projekt se uskutečnil 13. prosince 2019 od 15:00 do 17:00, na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v místnosti číslo 17 v rámci kurzu Univerzita pro prarodiče a vnučata.

Projektu se zúčastnili tři seniorky se čtyřmi vnučaty (jedna seniorka přišla se dvěma dětmi). Ve skupině dětí bylo šest dívek a jeden hoch, který byl zároveň i nejmladším členem skupiny. Tento věkový rozdíl se ukázal jako nežádoucí při různých aktivitách, protože byl vidět znatelný nepoměr mezi nimi. Tento nejmladší člen skupiny by potřeboval více času na plnění aktivit a zároveň také na samotné vysvětlení pravidel a délku časové dotace.

Vyskytly se věci, které bych změnila, a to třeba délku úvodního příběhu, který byl pro účastníky zbytečně zdlouhavý a ztráceli pozornost, dlouhý byl hlavně pro děti. Dále bych navýšila počet připravených aktivit o náhradní činnosti. V situaci, kdy je aktivita rychleji hotová, než bylo původně zamýšleno, by bylo možné je použít a vyplnit tak zbývající časovou dotaci. Co se týče samotných aktivit, děti neuvítaly aktivitu připomenutí mikulášské tradice, nebavila je. Naopak dospělé účastníky aktivita bavila, zavzpomínali si, jaké tradice dodržovali dříve a jak vypadala mikulášská nadílka, když byli ještě dětmi. Při aktivitě, kde jsme společně diskutovali nad tématem „Co jsou dobré skutky? A proč je dělat?“, byl patrný věkový rozdíl mezi dětmi, ač nebyl velký (cca 2-3 roky), byl znatelný, starší děti nedávaly nejmladšímu účastníkovi prostor na vyjádření se. Tento prostor jsem mu dala já, a to díky roli facilitátora diskuze.

Příběh O Florimónovi byl zvolen vhodně, protože: nepůsobí přehnaně dětsky ani infantilně a vede nejen k jeho vyslechnutí, ale i k následnému přemýšlení o něm. Objevují se v něm témata jako dobro, láska, dobré skutky, skromnost. Příběh je napsán v humorném duchu, a to hlavně díky ústřední postavě kterou je čert Florimón. Ten je na začátku příběhu raubíř a zlobí lidi, ale není ze své podstaty zlý. Když pozná lidský svět a dívku, do které se zamiluje, je jeho přáním, aby mohl být také člověkem. Příběh je poučný, ve smyslu, že každý ať je jakýkoliv, má dobré srdce a měl by dostat šanci napravit co napáchal.

Co se týče cílů této práce, tak hlavním cílem bylo naplánovat a zorganizovat literární projekt v rámci kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata, který se povedlo splnit. Cíle samotného projektu se naplňovali během celého průběhu. U první aktivity, kdy jsem seznámila účastníky s autorem Pavlem Čechem, jeho dílem, a životopisem se naplnil cíl, aby účastníci poznali život a dílo Pavla Čecha a také cíl podpořit zájem o literaturu a čtení. V na ní navazující aktivitě předčítání příběhu, se naplnil další z cílů, vést děti ke vnímání krás čteného slova. Zároveň další cíl, porozumět čtenému textu a úkolům s tím souvisejícím, se naplňoval v tytéž aktivitě, a to, když účastníci domýšleli ve dvojicích, jak pokračuje příběh. Rozvoj slovní zásoby a vyjadřovacích schopností; rozvoj obsahové a formální stránky dialogu mezi dětmi, prarodiči a pedagogem; umět vyjádřit své pocity jsou cíle, kterých se dosahovalo v průběhu celého projektu napříč všemi aktivitami. A podobně tomu bylo i v rámci rozvíjení klíčových kompetencí (kognitivní, komunikační, řešení problémů a sociální) které se rozvíjely, nehledě na konkrétní aktivitu, napříč celým projektem.

Během projektu vládla příjemná atmosféra a k tomu napomohlo, že už byly některé dvojice zvyklé na takový typ akce a znaly se mezi sebou. Chování účastníků hodnotím pozitivně, protože po celé trvání projektu všichni pracovali se zájmem a aktivně komunikovali jak s mou osobou, tak i mezi sebou. Děti se díky přítomnosti svých babiček méně styděly a byly sebejisté při komunikaci. Celkově pojmám projekt za úspěšný, protože byl splněn hlavní cíl této bakalářské práce, naplánovat a realizovat literární projekt pro již zmíněný kurz.

Zhodnocení projektu účastníky

Příběh O Čertovi hodnotili účastníci pozitivně a pojmenovávali ho slovy poutavý, legrační, poučný a milý. Dospělí se vyjádřili k jeho délce, podle nich byl poměrně dlouhý a navrhovali, že by příště mohl být zkrácený o některé pasáže, které bylo možné úplně vynechat.

Když byla dětem položena otázka, jaká aktivita je nejvíc bavila, tak se shodly na tom, že to byla pohybová aktivita „poskládej obrázek“. Bavilo je běhat po chodbě a hledat poschovávané obálky navíc oceňovaly především to, že byly v týmu s babičkami a že plnili zadaný úkol všichni společně. Druhou nejúspěšnější aktivitou podle dětí bylo malování čerta Florimóna dohromady s výstavou (viz. příloha č. IV.), bodováním a udělováním sladkých odměn. Děti bavilo malovat čerta Florimóna a měly radost z toho, že jejich babičky malují s nimi. Babičky nebyli z této aktivity tak nadšené jako děti, zprvu se trochu styděly a předem samy sebe kritizovaly, že neumí malovat, že jim to určitě nepůjde a že už opravdu hodně dlouho nemalovaly, ale po chvíli ostych přešel a se zájmem malovaly. Když byla položena otázka ohledně aktivity, která je nejvíc bavila, tak nejmenovali jednu konkrétní aktivitu, kterou by označili za nejlepší, ale oceňovali nejvíce to, že mají možnost trávit se svými vnoučaty volný čas tímto způsobem.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit a ověřit v praxi literární projekt pro literární blok kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Tento kurz byl realizován na Teologické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích v akademickém roce 2019-2020. Hlavní cíl této práce byl splněn – kurz byl nejen naplánován, ale i realizován. Program projektu je soustředěn na konkrétní literární dílo od Pavla Čecha O Čertovi.

Projekt měl předem stanovené cíle. Ty, které byli naplňovány v rámci určitých aktivit jsou: poznat život a dílo Pavla Čecha, umět vyjádřit své pocity, umět porovnávat situace v příběhu s vlastními zkušenostmi a rozvíjet tvůrčí a kritického myšlení. V první aktivitě se naplnil cíl poznat život a dílo Pavla Čecha. Při předčítání byl příběh zastaven na stanoveném místě a dvojice účastníků měla za úkol vymyslet, jak děj pokračuje dál a byl zde naplněn cíl rozvoje tvůrčího a kritického myšlení. U aktivity diskuze se naplňovali hned tři cíle současně a byli jimi: rozvoj tvůrčího a kritického myšlení, umění vyjádřit své pocity a umění porovnávat situace v příběhu s vlastními zkušenostmi. Projekt si kladl i další obecnější cíle, které byli naplňovány v průběhu celého programu, nejen v rámci jednotlivé aktivity. Obecnými cíli byli stanoveny tyto cíle: podpořit zájem o literaturu a čtení, vést děti ke vnímání krásy čteného slova, porozumění čtenému textu a úkolům s ním souvisejícím, rozvoj obsahové a formální stránky dialogu mezi dětmi, prarodiči a pedagogem a rozvoj slovní zásoby a vyjadřovacích schopností. Projekt rozvíjel kompetence k řešení problému, komunikační, kognitivní a sociální kompetence.

Reflexe projektu obsahuje i zjištěné nedostatky, které vyplynuly z jeho realizace. Pokud by se literární program v budoucnu znovu použil, mělo by být na těchto nedostatcích zapracováno. Vypracovaný a ověřený projekt je ukázkou, jakým způsobem se dají spojovat generace ve volném čase a může také sloužit jako inspirace pro další pedagogy volného času.

Teoretická část si kladla za cíl objasnit nejprve vývoj mezigeneračních vztahů v rodině z historického hlediska až do současnosti. Bylo zjištěno, že v historii žila rodina ve složení prarodiče, rodiče a děti. Funkce prarodičů byla především vázána na časové možnosti rodičů. Ti museli obstarat obživu a postarat se o příbytek a na péči o potomky už nezbývalo mnoho času. Prarodiče, kteří už vlivem stáří ztráceli fyzické síly a nemohli plnohodnotně pracovat jako jejich potomci, měli tak více času a starali se o vnoučata. Prarodiče zastávali funkci rodinných pečovatelů a vychovatelů. Členové rodiny byli na sobě díky společnému soužití a živobytí

mnohem víc závislý. Individuální nastavení dnešní nukleární rodiny podstatně zmenšuje míru závislosti rodičů na prarodičích. Péči o děti v době, kdy rodiče pracují, totiž nyní zastávají instituce jako je školka, škola, družina, neziskové organizace, a také střediska nabízející volnočasové aktivity jako jsou domovy dětí a mládeže atd.

Tato práce dále zjistila, že vlivem demografických změn, do kterých patří nízká porodnost a nízká úmrtnost, se zvýšil počet starých lidí v populaci. S těmito demografickými změnami úzce souvisí i úroveň zdravotní péče. Tato kvalita zdravotní péče také napomohla k tomu, že se lidé dožívají vyššího věku než předchozí generace. Současní senioři odcházejí do důchodu dříve, než tomu bylo v minulosti a nemají ve svém věku takové zdravotní potíže, jako měli jejich předchůdci, kteří museli těžce fyzicky pracovat do vysokého věku. Mají k dispozici více volného času, který mohou využít na činnosti, na které neměli dříve čas. Ne vždy to člověk, který odchází z pracovní sféry vnímá jako pozitivní. Naopak to, že už nejsou těmi produktivními členy společnosti jako dřív v nich vyvolává pocit méněcennosti a ztráty smyslu života. Tento smysl života a naplnění můžou znovu nalézt v plnění úlohy prarodiče, ovšem výše zmíněná menší míra závislosti rodičů na prarodičích jim často znemožňuje se realizovat v plném rozsahu.

Studiem zdrojů bylo zjištěno že, ve vztahu prarodiče a vnoučetem dochází k odcizení, které může být způsobeno mnoha faktory. Tyto faktory jsou různé, ale ten, který se často opakuje je, jak velká vzdálenost mezi bydlištěm prarodiče a vnoučete. Pokud jsou od sebe bydliště delší vzdálenost, má to častokrát za následek, že se nemohou vídat v častých intervalech, ale pouze příležitostně. Dalším faktorem, který může tento vztah ovlivňovat je konflikt mezi rodičem a prarodičem.

Ze studia pramenů vyplývá, že prarodiče a vnoučata si navzájem uspokojují své potřeby, které k dané generaci přísluší. Příkladem takových potřeb, které potřebují obě generace současně, je komunikace, mít se komu svěřit a s kým sdílet své zážitky, zájmy a volný čas.

Co vyplývá ze všech prostudovaných zdrojů je, že pokud se o tento vztah pečuje a je kvalitní, přináší prarodičům a vnoučatům pocit spokojenosti, naplnění, sounáležitosti.

Zkoumané zdroje ukazují, že vztah mezi prarodičem a vnoučetem je sice v ohrožení, ale také nabízí možnosti, jak tomu předcházet. Je nezbytné podporovat mezigenerační vztahy zejména tím, že se téma přesune do popředí veřejné diskuze a začne se aktivně řešit v široké veřejnosti. Dále je důležité zesílit snahu o vytváření možností pro mezigenerační učení i mimo rodinné prostředí. Společné trávení volného času je totiž možnou prevencí proti zmíněnému odcizení ve vztahu. Dále působí jako prevence k šíření nežádoucích jevů ve společnosti, jakým je například ageismus.

Seznam zdrojů

CESARI LUSSO, V., 2011. Prarodiče, rodiče a vnoučata: o emočních, vztahových a komunikačních úskalích. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0003-1.

ČAPEK, M. 2015. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

FISCHER, T. (Ed.) *Intergenerational learning in Europe-policies, programmes, practical guidance. Final report* [online]. 2008, Erlangen: University of Elangen-Nuremberg, [cit. 2021-10-03]. Dostupné z: <http://www.eagle-project.eu/welcome-to-eagle/final-report.pdf/view>.

HÁJEK, B. et al., 2008. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-473-1.

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ J., ŠTÍPKOVÁ M., 2018. *Prarodičovství v současné české společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologické aktuality. ISBN 978-80-741-9265-4.

JIRÁSKOVÁ, V. et. al., 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-80-5.

LOWE, S. 2008. *Babička 21. století*. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0739-7.

MACHULOVÁ, H. Re: *Informace ke kurzu Univerzita pro PAV* [elektronická pošta] Zpráva pro: Adéla Zelenková. 22. března 2021 [cit. 22-3-2021]. Osobní komunikace, citováno se svolením autora.

MATĚJČEK, Z. 1986. *Rodiče a děti*. 1. vydání. Praha: Avicenum. ISBN 08-011-86.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., 1997. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máte vnoučata*. Praha: Grada. ISBN 80-7169-455-X.

MATOUŠEK, O., 1997. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MÍČKOVÁ, J. 2019. *Cesta do pohádky: literárně-dramatické projekty pro MŠ*. Ilustroval Zdeňka VOŠTOVÁ. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1432-8.

MOŽNÝ, I., 2006. *Rodina a společnost*. Ilustroval JIRÁNEK. V., Praha: Sociologické nakladatelství, Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-x.

Na univerzitě se společně učí prarodiče a jejich vnoučata-Českobudějovický deník. © 2015. Českobudějovický deník[online] [cit. 23.03.2021]. Dostupné z: https://ceskobudejovicky.denik.cz/zpravy_region/na-univerzite-se-spolecne-uci-prarodice-a-jejich-vnoucata-20150309.html

PALMORE, E. B. 1999. *Ageism: Negative and Positive*. New York: Springer Publishing Comp. In JIRÁSKOVÁ, V. et. al., 2005. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-80-5.

PAVEL ČECH, 2021. *Stránky Pavla Čecha* [online]. [cit. 3-10-2021]. Dostupné z: <http://www.pavelcech.wz.cz/kontakt.html>

PÁVKOVÁ, J., 2001. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní

RABUŠICOVÁ, M; KAMANOVÁ, L; PEVNÁ, K. Čas a věk hraje roli: tři generace se učí v kurzech. *Studia paedagogica* [online]. 2010, roč. 15, č. 1 [cit. 2021-3-10]. Dostupné z: <<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/101>>. ISSN 2336-4521.

RABUŠICOVÁ, M; KAMANOVÁ, L; PEVNÁ, K. *Mezigenerační učení: učit se mezi sebou v rodině*. *Studia paedagogica* [online]. 2012, roč. 17, č. 1 [cit. 2021-3-10]. Dostupné z: <<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/311/429>>. ISSN 2336-4521.

RABUŠICOVÁ, M; KLUSÁČKOVÁ, M; PEVNÁ, K. *Mezigenerační učení v rámci programů a kurzů neformálního vzdělávání pro děti, rodiče a prarodiče*. *Studia paedagogica* [online]. 2009, roč.14, č. 2 [cit. 2021-3-10]. Dostupné z: <<<https://www.phil.muni.cz/journals/index.php/studia-paedagogica/article/view/88/191>>>. ISSN 2336-4521.

ŠULOVÁ, L. 2010. *Raný psychický vývoj dítěte*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1820-3.

Univerzita pro prarodiče a vnoučata — Teologická fakulta. Teologická fakulta [online]. © 2021 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích [cit. 23.03.2021]. Dostupné z: <https://www.tf.jcu.cz/zajemci-o-studium/celozivotni-vzdelavani/univerzita-pro-prarodice-a-vnoucata>

výchovy a zařízení volného času. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5.

ŽUMÁROVÁ, M.; BALOGOVÁ B. 2009 *Mezigeneračné mosty*. [Košice]: MENTA MEDIA. ISBN 978-80-89392-08-7.

Přílohy:

Příloha I.

Obrázek 1: obrázek k aktivitě č. 5. Foto autor podle Pavel Čech. (ČECH, 2021)

Příloha II.

Obrázek 2: obrázek k aktivitě č. 5. Foto autor podle Pavla Čecha. (ČECH, 2021)

Příloha III.

Obrázek 3: Fotografie z aktivity č.4. Foto autor.

Příloha IV.

Obrázek 4: Fotografie z aktivity č. 4. Foto autor.

Anotace

Bakalářská práce “Mezigenerační literární projekt pro kurz Univerzita pro prarodiče a vnoučata” se v teoretické části zabývá problematikou mezigeneračních vztahů, a to zejména vztahem mezi generací prarodičů a vnoučat. Zaměřuje se na historický vývoj mezigeneračních vztahů, důsledky těchto vztahů, kladné i záporné a trávení volného času mezi generacemi. Zahrnutým tématem v rámci teoretické části je také mezigenerační učení a jeho možnosti. Praktická část je zaměřena na literární projekt, použité metody, rozpis programu projektu a jeho následnou realizaci v rámci literárního bloku kurzu Univerzita pro prarodiče a vnoučata. Uskutečněný projekt je na závěr zhodnocen a reflektován organizátorem i účastníky samotného kurzu.

Anotation

The bachelor's thesis "Intergenerational Literary Project for the Course University for Grandparents and Grandchildren deals with the issue of intergenerational relationships, especially the relationship between the generation of grandparents and grandchildren in the theoretical part. It focuses on the historical development of intergenerational relations. Moreover it considers the consequences of the positive and negative relations and spending free time between these generations. In the theoretical part there is also included the intergenerational learning and its options. The practical part is focused on the literary project, used methods, descriptions of the project program and its subsequent implementation within the literary block of the course University for Grandparents and Grandchildren. In the final part there is the evaluation and reflection done by the organizer and its participants of the course.

Klíčová slova:

Mezigenerační vztahy, mezigenerační učení, mezigenerační, Univerzita pro prarodiče a vnoučata, literární projekt, volný čas, prarodič, senior.